

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

„სამართლის პროგრამების ევროპეიზაცია საქართველოში“

"Europeanization of law programs in Georgia"

EU-LP-GE

ევროკავშირის Erasmus+ პროგრამების მხარდაჭერით

Jean Monnet Module: 101084764 — EU-LP-GE

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

„სამართლის პროგრამების ევროპეიზაცია საქართველოში“
"Europeanization of law programs in Georgia"

ევროკავშირის ფუნდამენტურ უფლებათა ქარტია

თბილისი
19 -26 სექტემბერი, 2023

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- ევროპული ინტეგრაციის საწყისი ეტაპიდან მოყოლებული, ევროპის კავშირის საქმიანობა ექსკლუზიურად ეკონომიკური ინტეგრაციის საკითხების გადაწყვეტაზე იყო კონცენტრირებული,
- თუმცა ბრიუსელს ძალიან მალე მოუწია თავისი პირვანდელი მიდგომის შეცვლა და ევროკავშირის ფუნქციონირებაში „ადამიანური განზომილების“ შემოტანა.
- შესაბამისად, ადამიანის უფლებებზე ზრუნვა მან კავშირის შიდა სამართლის განუყოფელ ნაწილად აქცია, რაც, უმთავრესად, მისი ინსტიტუტების, განსაკუთრებით, ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს ძალისხმევის პირდაპირ შედეგს წარმოადგენდა.
- ამ მიმართულებით სვლის პროცესში, ევროპის კავშირმა ადამიანის უფლებათა დაცვის საკუთარი, სრული კონცეფცია შეიმუშავა.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია აერთიანებს ყველაზე მნიშვნელოვან პიროვნულ თავისუფლებებსა და უფლებებს
- ქარტია ევროკავშირში მცხოვრები ყველა ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებს იცავს.
- მიიღეს 2000 წელს ნიცის მთავრობათაშორისი კონფერენციისას წევრმა ქვეყნებმა
- ქარტია 50 პუნქტისაგან შემდგარი კრებულია ევროპის სამართალში ადამიანის თავისუფლების, ეკონომიკური და სოციალური უფლებების შესახებ.
- ეს არის თანამედროვე და ყოვლისმომცველი ინსტრუმენტი, რომელიც იცავს ადამიანების უფლებებსა და თავისუფლებებს საზოგადოებაში ცვლილებების, სოციალური პროგრესისა და სამეცნიერო და ტექნოლოგიური განვითარების ფონზე.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- აერთიანებს ყველაზე მნიშვნელოვან უფლებებს და თავისუფლებებს ერთ სამართლებრივად სავალდებულო დოკუმენტში.
- ქარტიაში მოცემული უფლებები ადრე განსაზღვრული იყო:
 - ევროკავშირის ხელშეკრულებებში
 - ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციაში
 - ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს საქმეებში
 - ეროვნულ კონსტიტუციებში

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- ქარტიას იგივე იურიდიული ძალა გააჩნია, როგორც ევროკავშირის ხელშეკრულებას.
- ქარტია ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოებისთვის იურიდიულად სავალდებულო ძალის მქონე 2009 წლის დეკემბერში, ლისაბონის ხელშეკრულების ძალაში შესვლის შემდეგ გახდა.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

შედგება 7 ძირითადი თავისგან:

1. ღირსება (მუხ. 1-5)
2. თავისუფლება (მუხ. 6-19)
3. თანასწორობა (მუხ. 27-38)
4. სოლიდარობა (მუხ. 27-38)
5. მოქალაქეთა უფლებები (მუხ. 39-46)
6. მართლმსაჯულება (მუხ. 47-50)
7. ძირითადი დებულებები, რომლებიც ეხება ქარტიის გამოყენებასა და განმარტებას (მუხ. 51- 54)

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- ძირითადი უფლებების ქარტიის ტექსტის შემუშავების პრინციპული გადაწყვეტილება მიღებული იქნა 1999 წლის 15-16 ოქტომბერს ტამპერეში (ფინეთი) გამართული ევროპული საბჭოს სხდომაზე.
- ქარტიის პროექტის მოსამზადებლად, შეიქმნა ე.წ. კონვენტი, რომელიც წევრი ქვეყნების, ასევე ევროპის პარლამენტისა და კომისიის წარმომადგენლებისგან შედგებოდა. ქარტიის ტექსტის შემუშავებელ ორგანოსა და მისი შემუშავების პროცესის ლეგიტიმურობას, თავიდანვე განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებოდა, რადგან, საერთო ჯამში, სწორედ ეს ორი ელემენტი უნდა ყოფილიყო თავად ქარტიის შემდგომი მხარდაჭერის (მიღების) გარანტია.
- კონვენტის შემადგენლობა, ევროკავშირის პრაქტიკაში, იყო უპრეცედენტო.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- პრაქტიკულად, ერთიან გუნდად პირველად მოუწიათ თანამშრომლობა საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების, ევროპული ინსტიტუტების და ეროვნული ორგანოების წარმომადგენლებს, სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების, კავშირის წევრობის კანდიდატი სახელმწიფოებისა და სოციალური ჯგუფების აქტიური მონაწილეობით.
- კონვენტში მონაწილეობდა: ეროვნული აღმასრულებელი ორგანოების 15 წარმომადგენელი, ევროპის კომისიის თავმჯდომარის წარმომადგენელი, ეროვნული პარლამენტების 30 წარმომადგენელი და ევროპის პარლამენტის 16 წარმომადგენელი.
- სამოქალაქო საზოგადოების ყველაზე გავლენიანი ძალა, ტრადიციულად, პროფკავშირები იყო, რომლის გვერდითაც აქტიურად გამოვიდა ახალი ძალა ფემინისტური მოძრაობის სახით

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- იმ მრავალრიცხოვან მიზნებს შორის, რომლებმაც განსაზღვრეს ქარტიის მიღების აუცილებლობა, უმთავრესი მაინც ის იყო, რომ ძირითადი უფლებების ნუსხა ხელმისაწვდომი გამხდარიყო კავშირის მოქალაქეებისთვის.
- სწორედ ამიტომ, ყველა დებულება ქარტიაში გადმოცემულია მაქსიმალურად ლაკონურად, ტერმინთა სიმრავლის გარეშე, რათა იგი მარტივად გასაგები იყოს თითოეული ადამიანისთვის.
- ამასთან, ძირითადი უფლებები აქ წარმოდგენილია სრულიად განსხვავებული, ახლებური სქემით.
- კერძოდ, მათი კლასიფიკაციის (სისტემატიზაციის) საფუძვლად არჩეულია არა უფლებათა სახე ან მათი გამოყენების სფერო (პირადი, პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური), არამედ ის ფასეულობები, რომლებსაც ისინი ეფუძნება და იცავს.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- შედეგად, ქარტია ყველა პირად, პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ უფლებას ერთ მთლიანობაში უყრის თავს და ყველა მათგანს ძირითადი უფლების რანგში აღიარებს.
- მეტიც, უფლებათა ეს განსხვავებული კატეგორიები, ერთიან დოკუმენტში კარების მიხედვით ისეა გადანაწილებული, რომ **სამოქალაქო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები** შეიძლება ერთმანეთის გვერდიგვერდ იყოს განთავსებულ ერთსა და იმავე კარში, თუმცა ეს სტრუქტურა ქაოტური და შემთხვევითი სულაც არაა;
- იგი სავსებით განსაზღვრულ მიზანს ემსახურება - წინა პლანზე იქნას წამოწეული ადამიანის ღირსება, როგორც უფლებებისა და თავისუფლებების მთლიანი კომპლექსის წყარო და შემკვრელი რგოლი.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია - ღირსება

ქარტიის პრეამბულაში აღნიშნულია:

- ევროპის ხალხებმა, ქმნიან რა უფრო მჭიდრო კავშირს მათ შორის, გადაწყვიტეს გაიზიარონ მშვიდობიანი მომავალი დაფუძნებული საერთო ღირებულებებზე.

ღირსება (1-ლი თავი)

- ღირსება ხელუხლებელია. ის უნდა იყოს დაცული და მას უნდა სცენ პატივი.
- ყველას აქვს უფლება სიცოცხლეზე. არავინ უნდა იქნეს დასჯილი სიკვდილით.

- **ღირსების თავი** დაყოფილია შემდეგ მუხლებად:

- ადამიანის ღირსება,
- სიცოცხლის უფლება
- პირის ინტეგრაციის უფლება
- წამებისა და არაადამიანური მოპყრობის აკრძალვა
- მონობისა და იძულებითი შრომის აკრძალვა

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია - თავისუფლება

თავისუფლება (თავი მე-2)

- დაყოფილია შემდეგ მუხლებად:
 - უფლება თავისუფლებასა და უსაფრთხოებაზე
 - პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემა
 - პერსონალური მონაცემების დაცვა
 - დაქორწინებისა და ოჯახის შექმნის უფლება (ეს უფლება უნდა იქნეს გარანტირებული ეროვნული კანონების შესაბამისად).
 - აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება
 - გამოხატვისა და ინფორმაციის თავისუფლება
 - შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლება
 - შემოქმედებისა და მეცნიერების თავისუფლება
 - განათლების უფლება
 - პროფესიის არჩევის თავისუფლება და დასაქმების უფლება
 - ბიზნესის წარმოების თავისუფლება
 - საკუთრების უფლება
 - თავშესაფრის უფლება
 - გაყვანის, გაძევების ან ექსტრადიციის შემთხვევაში დაცვა

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია - თანასწორობა

თანასწორობა (მე-3 თავი)

- დაყოფილია შემდეგ მუხლებად:
 - კანონის წინაშე თანასწორობა
 - არა დისკრიმინაციას
 - კულტურული, რელიგიური და ლინგვისტური მრავალფეროვნება
 - ქალსა და კაცს შორის თანასწორობა
 - ბავშვთა უფლებები
 - ხანდაზმულთა უფლებები
 - შშმ პირთა ინტეგრაცია

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია - სოლიდარობა

სოლიდარობა (მე-4 თავი)

- დაყოფილია შემდეგ მუხლებად:
 - საწარმოს შიგნით მუშათა უფლება ინფორმაციასა და კონსულტაციაზე
 - კოლექტიური დავისა და მოქმედების უფლება
 - განთავსების მომსახურებაზე წვდომის უფლება
 - უკანონო გათავისუფლებისას დაცვა
 - სამართლიანი და ღირსეული შრომითი პირობები
 - ბავშვთა შრომის აკრძალვა და ახალგაზრდების დაცვა სამუშაო ადგილებზე
 - ოჯახური და პროფესიული ცხოვრება
 - სოციალური უსაფრთხოება და სოციალური დახმარება
 - ჯანმრთელობის დაცვა
 - გარემოს დაცვა
 - მომხმარებელთა დაცვა

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია - მოქალაქეთა უფლებები

მოქალაქეთა უფლებები (მე-5 თავი)

- დაყოფილია შემდეგ მუხლებად:
 - ევროპარლამენტის არჩევნებში პასიური და აქტიური საარჩევნო უფლება (აირჩიო და იყო არჩეული)
 - მუნიციპალურ არჩევნებში პასიური და აქტიური საარჩევნო უფლება (აირჩიო და იყო არჩეული)
 - უფლება კარგ საჯარო მმართველობაზე
 - დოკუმენტებზე წვდომის უფლება
 - ევროპელი ომბუდსმენი
 - პეტიციის უფლება
 - გადაადგილებისა და ბინადრობის უფლება
 - დიპლომატიური და საკონსულო დაცვა

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია - მართლმსაჯულება

მართლმსაჯულება (მე-6 თავი)

- დაყოფილია შემდეგ მუხლებად:
 - ეფექტური პასუხისმგებლისა და სამართლიანი სასამართლოს უფლება
 - უდანაშაულობის პრეზუმფცია და დაცვის უფლება
 - სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სანქციების პროპორციულობისა და კანონიერების პრინციპი
 - ერთიდაიგივე ქმედებისთვის ორჯერ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლის დაუშვებლობა

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია - ძირითადი დებულებები

ძირითადი დებულებები, რომლებიც ეხება ქარტიის გამოყენებასა და განმარტებას (მე-7 თავი)

- დაყოფილია შემდეგ მუხლებად:
 - გამოყენების/მოქმედების სფერო
 - უფლებებისა და პრინციპების განმარტების ფარგლები
 - დაცვის დონე
 - უფლებათა ბოროტად გამოყენების აკრძალვა

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- ევროპის კავშირი, ქარტიის სავალდებულო ძალის აღიარების მიმართულებით, უკიდურესად რთული გზით მიდიოდა.
- თავიდან იგი მიღებული იქნა ნიცის ხელშეკრულებასთან ერთად, 2000 წლის დეკემბერში, პოლიტიკური დეკლარაციის რანგში, როგორც იურიდიული ძალის არმქონე დოკუმენტი,
- თუმცა მისი შემუშავება თავიდანვე განხორციელებულ იქნა იმ პერსპექტივით, რომ მას სამომავლოდ ევროკავშირის სამართალში არა მხოლოდ სავალდებულო, არამედ უმაღლესი იურიდიული ძალა მიენიჭებოდა.
- ამასთან, ქარტიის დეკლარაციული სტატუსის მიუხედავად, პრაქტიკულად, მალევე დაიწყო მისი გამოყენება კომისიის, ევროპის პარლამენტის, გენერალური ადვოკატების, ხოლო მოგვიანებით კი (არცთუ მცირეხნიანი ყოყმანის შემდეგ), თვითონ ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს (2009 წლის 1 დეკემბრამდე - ევროპის გაერთიანებების სასამართლო) მიერ.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- მოგვიანებით, როდესაც ევროპა საკონსტიტუციო ეიფორიამ მოიცვა, გადაწყვეტილ იქნა, რომ ქარტია ერთიანი ევროპის კონსტიტუციის ნაწილად ექციათ;
- ამ მიზნით, იგი, მცირედი ცვლილებებით, ინკორპორირებულ იქნა ევროპისთვის კონსტიტუციის დადგენის შესახებ 2004 წლის ხელშეკრულების პროექტის ტექსტში, მისი ერთ-ერთი დამოუკიდებელი განყოფილების (II ნაწილის) სახით.
- საგულისხმოა, რომ საერთოევროპული „კონსტიტუციის პროექტის“ წარუმატებლობას, ძირითადი უფლებების საკავშირო ქარტიის იდეაზე უარის თქმა არ გამოუწვევია.
- ლისაბონის ხელშეკრულების თანახმად, ქარტიის მიმართ სხვა გადაწყვეტილების მიღება მოხდა: იგი გატანილიქნა ხელშეკრულების ტექსტიდან და მისი ახალი, „ადაპტირებული“ რედაქცია ხელახლა იქნა გამოცხადებული სტრასბურგში (საფრანგეთი) 2007 წლის 12 დეკემბერს, ევროპის პარლამენტის, ევროკავშირის საბჭოსა და კომისიის მიერ.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- შედეგად, ძირითადი უფლებების ქარტია ცალკე დოკუმენტად შეუერთდა ევროკავშირის დამფუძნებელ დოკუმენტებს და, ამოქმედების კვალდაკვალ, 2009 წლის 1 დეკემბრიდან, მათი თანაბარი იურიდიული ძალა მოიპოვა, ევროკავშირის შესახებ ხელშეკრულების მე-6(1) მუხლის პირდაპირი მითითების საფუძველზე.
- შესაბამისად, ქარტია კავშირის ერთ-ერთ ფუძემდებელ აქტად იქცა, რომელიც, ფორმალურად, სამართლის დამოუკიდებელ წყაროდ რჩება, რადგან იგი არ შედის არც ევროკავშირის შესახებ ხელშეკრულების და არც ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების სტრუქტურაში.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- შეიძლება ერთმნიშვნელოვნად ითქვას, რომ ძირითადი უფლებების ქარტიის ძალაში შესვლა კავშირის ერთ-ერთი ფუძემდებელი აქტის რანგში, რომელსაც უმაღლესი იურიდიული ძალა გააჩნია, ნიშნავს საერთოევროპული ინტეგრაციის პროცესის გადასვლას ევროკავშირის „სულ უფრო მჭიდრო კავშირის“ ფარგლებში სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობების ახალ, უფრო მაღალ დონეზე.
- ამასთან, ქარტიაში დაფიქსირებული ძირითადი უფლებები, ამ პროცესის საბაზისო პრინციპების რიცხვში შედის.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- ძირითადი უფლებების ქარტია ასახავს ევროკავშირის სწრაფვას, გაზრდილ იქნას ფუნდამენტური უფლებებისა და თავისუფლებების სამართლებრივი დაცვის დონე და ფარგლები კავშირის შიგნით.
- იგი არსებითად აძლიერებს პოლიტიკურ ელემენტს, რაც, პირველყოვლისა, ადამიანის „ევროპული“ უფლებებით აღჭურვასა და ევროკავშირის დონეზე მათ განმტკიცებაში გამოიხატება.
- ქარტია, ერთგვარად, აჯამებს ადამიანის უფლებათა იდეის კონსტიტუციური და საერთაშორისო სამართლის მთელწინამორბედ განვითარებას არა მარტო ევროპაში, არამედ მთელს მსოფლიოში.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- აღნიშნული თვალსაზრისით, იგი შეიძლება განხილულ იქნას, როგორც ადამიანის უფლებათა სფეროში მოქმედი საერთაშორისო და ევროპული შეთანხმებების, აგრეთვე ევროპის ცალკეული ქვეყნების კონსტიტუციური ტრადიციებისა და პრაქტიკის ზოგადი კოდიფიკაციის შედეგი.
- ამასთან, ქარტია არ ცვლის უფლებათა არსებულ რეგულირებას ევროპაში, იგი მხოლოდ ცდილობს, ახალ დონეზე გადაიყვანოს ეს უკანასკნელი.
- მის ამოცანას წარმოადგენს არა იმდენად რაიმე ახლის თქმა ადამიანის უფლებების შესახებ, რამდენადაც უფრო ნათლად გამოხატვა იმისა, რაც უკვე თქმულა ამ თემის გარშემო.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- შესაბამისად, ძირითადი უფლებების ფორმულირებათა სიმარტივისა და უნიკალური კლასიფიკაციის (რომლის საფუძვლად აღებულია არა ძირითადი უფლების საგანი, არამედ ფასეულობები, რომელთა დაცვაზეც ისინია მიმართული) წყალობით, ქარტიაში ხალხისთვის გასაგები და ხელმისაწვდომი ფორმით თვალნათლივან ნაჩვენები ევროინტეგრაციის პროცესის „ადამიანური განზომილების არსი“ და ძირითად უფლებათა განუყოფელი კავშირი ეკ-ის დამფუძნებელ დოკუმენტებში დაფიქსირებულ მის საბაზისო პრინციპებთან (ფასეულობებთან).
- ქარტია ყველა პირად, პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ უფლებას ერთ მთლიანობაში უყრის თავს და ყველა მათგანს ძირითადი უფლების რანგში აღიარებს.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- დღეისათვის, ძირითადი უფლებების ქარტია, სამართლებრივად სავალდებულო დოკუმენტი და ევროკავშირის პირველადი სამართლის შემადგენელი ნაწილია, რომელსაც მისი დამფუძნებელი ხელშეკრულებების თანახარი იურიდიული ძალა გააჩნია.
- მისმა ინსტიტუტებმა, ორგანოებმა და დაწესებულებებმა პატივი უნდა სცენ ქარტიაში გათვალისწინებულ უფლებებს.
- იგივე ვალდებულება ეკისრებათ წევრ სახელმწიფოებსაც, ოღონდ მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეს უკანასკნელნი ევროკავშირის კანონმდებლობის იმპლემენტაციას ახდენენ.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

- ქარტია, რომელიც ერთდროულად საკონსტიტუციო და საერთაშორისო სამართლის მოქმედების სფეროში იმყოფება, პირველ ფუნდამენტურ „ზენაციონალურ“ აქტს წარმოადგენს ჰუმანიტარული სამართლის სფეროში.
- შესაბამისად, ეს დოკუმენტი პირველია, რომელიც მიზნად ისახავს პიროვნების დაცვას არა (ან არა მარტო) სახელმწიფოსა და მისი ორგანოებისგან, არამედ ასევე ზენაციონალური ორგანიზაციისა და მისი ორგანოებისგან.
- ეს პრინციპული მნიშვნელობის მქონე ფაქტორია: ძირითადი უფლებების წინანდელი (როგორც ეროვნული, ისე საერთაშორისო) ქარტიებისგან განსხვავებით, რომელთა მიღებაც, უმთავრესად, სახელმწიფო ხელისუფლების თვითნებობისგან ადამიანის დაცვის მიზნით ხდებოდა.
- ქარტია მიმართულია იგივე უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვაზე, ოღონდ სხვა პოტენციური დამრღვევისგან - თვით კავშირის ზენაციონალური ორგანოებისგან.

ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია

საქართველოსთვის ქარტია არა მარტო მნიშვნელოვან შემეცნებით მასალას წარმოადგენს მოქალაქეთა და მომავალ იურისტთა ზოგადი სამართლებრივი კულტურის ასამაღლებლად, არამედ იგი შეიძლება ერთგვარ ნიმუშად იქცეს ადამიანის უფლებათა სფეროში ქართული კანონმდებლობის სრულყოფისთვის.

გმადლობთ
ყურადღებებისათვის!

შეკითხვები

?